15/06/2021

Κρυφό Σχολείο τεράστια η προσφορά του στην διατήρηση Ελληνισμού και Ορθοδοξίας

/ Γνώμες

Γράφει ο Μυργιώτης Παναγιώτης, Μαθηματικός

Ο εορτασμός της επετείου του ξεσηκωμού των Ελλήνων την 25η Μαρτίου 1821 φέρνει στην επικαιρότητα και το θέμα του Κρυφού Σχολείου. Υπάρχουν συνάνθρωποί μας που αναρωτιούνται αν υπήρξε κρυφό σχολειό και άλλοι, θορυβούσα μειοψηφία που ευθέως αμφισβητεί την ύπαρξή του και επιμένει να επιβάλλει την ανιστόρητη άποψή της.

Το θέμα είναι μεγάλο, αναφέρεται σε διάρκεια αιώνων και αφορά τον σκλαβωμένο Ελληνισμό για τετρακόσια χρόνια και πεντακόσια για άλλες περιοχές. Θα προσπαθήσω στον περιορισμένο χώρο ενός άρθρου να φωτιστεί το ομιχλώδες από κάποιους και για ολίγους τοπίο. Ο ελληνισμός με την πτώση της βασιλεύουσας εισήλθε σε μακραίωνη σκλαβιά στον Οθωμανό δυνάστη.

Ένας δυνάστης που εστερείτο πολιτισμού και ανθρωπισμού και τη δύναμή του αντλούσε από την τρομερή όψη του γιαταγανιού. Από όσους τόπους πέρασε άφησε πίσω του κουφάρια, συντρίμμια, πόνο και αίμα. Να θυμηθούμε τις λεηλασίες της Πόλης;; Να συγκρίνουμε την συμπεριφορά των με την τακτική του Μεγάλου Αλεξάνδρου του εκπολιτιστή των, τότε, βαρβάρων;; Αποτελεί ιεροσυλία.

Ο ελληνισμός έζησε στα δύσκολα εκείνα χρόνια πολλά βάσανα και με πολλούς κινδύνους και στερήσεις. Χωρίς δικαιώματα και χωρίς να του αναγνωρίζεται καμιά ανθρώπινη αξιοπρέπεια και ανθρώπινο δικαίωμα. Οι γυναίκες τροφοδοτούσαν τα χαρέμια και τα όμορφα και εύρωστα ελληνόπουλα οδηγούσαν στα τάγματα των γενιτσάρων ή στις κρεβατοκάμαρες για την ικανοποίηση των ανώμαλων ορέξεών τους. Δείγματα ζήσαμε και τις τελευταίες δεκαετίες στο πετσί μας.

Ο Οθωμανός κατακτητής γνώριζε ότι αν στον σκλαβωμένο Έλληνα έδινε το δικαίωμα της ελεύθερης έκφρασης των θρησκευτικών του πεποιθήσεων και της παιδείας, μια μέρα ο ελληνισμός θα κυριαρχούσε σε ολόκληρη την τότε οθωμανική αυτοκρατορία. Καλό θα ήταν εδώ να θυμηθούμε την ρήση του Ρωμαίου ποιητή Κικέρωνα: «Οι ρωμαίοι κέρδισαν την Ελλάδα με τα όπλα και οι έλληνες τους κέρδισαν με τα γράμματα».

Ας αφήσουμε τα παλιά και ας στοχαστούμε τα σχετικώς πρόσφατα. Ποιο στοιχείο κυριαρχούσε σε πόντο και μικρά Ασία. Ας αναλογιστούμε διαβάζοντας από τις πηγές ολίγα για την τότε κατάσταση.

Ο Κωνσταντίνος Κούμας μας αναφέρει πως ένας από τους κυριότερους παράγοντες που καταπίεζε τους Έλληνες ήταν οι ίδιοι οι μουσουλμάνοι συμπολίτες τους, ο απλός τουρκικός όχλος. «Εις τα πόλεις τας κατοικουμένας το πλείστον μέρος υπό Τούρκων έπασχαν οι άθλιοι [Έλληνες] κακά μεγάλα, ως επί το πλείστον από την κατωτέραν μερίδαν του έθνους τούτου».

Αυτήν την μαρτυρία του Κούμα επιβεβαιώνει απόλυτα στην ιστορία του ο Σ. Τρικούπης και στα Απομνημονεύματά του ο Κριτοβουλίδης.

Ο Ιησουίτης François Richard, ο οποίος εν έτει 1657, απορούσε για το πώς ήταν δυνατόν να υπάρχουν χριστιανοί στην Τουρκία, αφού οι διωγμοί που υφίσταντο οι χριστιανοί από την «οθωμανική διοίκηση» ήταν χειρότεροι ακόμα και από τους διωγμούς του Νέρωνα και του Διοκλητιανού(!)

Ο Στίβεν Ράνσιμαν έγραψε για την εποχή της τουρκοκρατίας ένα έργο, με τον τίτλο Η Μεγάλη Εκκλησία εν Αιχμαλωσία. Σ’ αυτό το έργο του ο Ράνσιμαν εκθέτει

αναλυτικά, μέσα από τις πηγές, την κατάσταση του Ελληνισμού κάτω από τον τουρκικό ζυγό. Ανάμεσα στις πηγές του Ράνσιμαν συγκαταλέγεται και το βιβλίο του Άγγλου διπλωμάτη Sir Paul Rycaut, The Present State of the Greek and Armenian Churches. A.D. 1678, που εξέδωσε το 1679. Διαβάζουμε, ανάμεσα στα άλλα, και τα εξής:

«Είναι τραγική η μετατροπή των ιερών της θρησκείας, η αποπομπή του βασιλικού ιερατείου και η μετατροπή των ναών σε τζαμιά. Τα μυστήρια του θυσιαστηρίου τελούνται κρυφά σε μυστικές και σκοτεινές τοποθεσίες… Μάλλον είναι θαύμα, και επαλήθευση των λόγων του Χριστού πως πύλαι Άδου ου κατισχύσουσιν αυτής».

Όπως μας διαβεβαιώνει με τον πιο σαφή και επίσημο τρόπο ο καθηγητής Noehden, «Οι Τούρκοι απηγόρευαν επί κεφαλική ποινή την οικοδομήν νέων εκκλησιών. […] Εμπόδιζον δε δια της αυτής αυστηρότητος και την καθίδρυσιν δημοσίων σχολείων, φοβούμενοι μήπως οι χριστιανοί διδασκόμενοι αποβώσι δούλοι επικίνδυνοι και δυσκυβέρνητοι».

Το 1822 ο Κανέλλος έγραψε στον C. Iken μια σειρά από επιστολές, 12 τον αριθμό. Αυτές τις εξέδωσε το 1825 ο Iken με τον τίτλο Leucothea. Εκεί αναφέρει ο Iken «Οι Τούρκοι εμπόδιζαν τα σχολεία αυστηρότερα και από τας εκκλησίας. […] Δια τούτο… [οι Γραικοί] επροσπαθούσαν] να συστένουν κοινά σχολεία κρυφίως, όπου και των πτωχών τα τέκνα ανεξόδως εδιδάσκοντο».

Ο Κανέλλος δεν ήταν κάποιο τυχαίο πρόσωπο, αλλά ένας από τους «εκλεκτούς του νεοελληνικού διαφωτισμού».

Υπάρχουν μαρτυρίες προερχόμενες από έγκριτους εκπροσώπους της ελληνικής, και όχι μόνο, επιστήμης και διανόησης του 19ου αιώνος που επιβεβαιώνουν απόλυτα τον Κανέλλο.

Πρόκειται για τις μαρτυρίες των α) Μισαήλ Αποστολίδη, καθηγητή της Θεολογικής σχολής, στα 1837 β) Κωνσταντίνου Οικονόμου του εξ Οικονόμων, στα 1842 γ) Φίλιππου Ιωάννου, του πρώτου καθηγητή της φιλοσοφίας στο Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο, στα 1849 δ) Κωνσταντίνου Φρεαρίτη, καθηγητή της Νομικής, στα 1863 ε) Charles Tuckermann, πρώτου Αμερικανού προξένου στην Αθήνα, στα 1867 στ) Νικόλαου Δραγούμη, στα 1874 ζ) Γεωργίου Χασιώτη, ιστορικού της εκπαίδευσης, στα 1881.

Ο υπόδουλος ελληνισμός επέζησε στα 400 και πλέον χρόνια σκλαβιάς. Πως;; Μήπως οι Οθωμανοί επέτρεπαν την ύπαρξη και λειτουργία δημόσιων ελληνικών σχολειών;; Να μαθαίνουν τα ελληνόπουλα την γλώσσα τους, την ιστορία τους ,την θρησκεία τους;

Ο καθηγητής Ψαχαρόπουλος έγραψε σε ειδικό άρθρο του τα εξής ενδιαφέροντα για το κρυφό σχολειό: «[...]. Πάντως, σε κάθε περίπτωση είναι ξεκάθαρο ότι το κρυφό σχολειό βοήθησε στην διάσωση της ελληνικής γλώσσας και της εθνικής ταυτότητας».

Ο καθηγητής της Φιλοσοφικής Φίλιππος Ιωάννου το 1849 είπε σε λόγο που εκφώνησε πως η ελληνική νεολαία επί τουρκοκρατίας «εδιδάσκετο λαθραίως εν υπογείοις και εν ταις οπαίς της γης, τον τύραννον διαφεύγουσα».

Ο πρώτος υπασπιστής του Κολοκοτρώνη, ο Φωτάκος, αναφέρει στα Απομνημονεύματά του:

«Μόνοι των οι Έλληνες εφρόντιζαν δια την παιδείαν, η οποία εσυνίστατο εις το να μανθάνουν τα κοινά γράμματα, και ολίγην αριθμητικήν ακανόνιστον. Εν ελλείψει δε διδασκάλου ο ιερεύς εφρόντιζε περί τούτου. Όλα αυτά εγίνοντο εν τω σκότει και προφυλακτά από τους Τούρκους».

Το κρυφό σχολειό αναφέρει και ο ερευνητής της παιδείας, ο Τρύφων Ευαγγελίδης. Στον πρόλογο βιβλίου του, λέει επί λέξει τα εξής: «...και όμως, παρ' όλους τους απαγορευτικούς νόμους των Τούρκων, [...] οι Έλληνες κρύφα και εν παραβύστω εκαλλιέργουν τας Μούσας».

Χαρακτηριστικά γράφουν οι Aliki Dragona και Carolyn Handa:

«..Παράδειγμα, τα κρυφά σχολεία τα οποία λειτουργούσαν κρυφά και «παράνομα» σε όλη την Ελλάδα, στα 400 χρόνια της οθωμανικής κυριαρχίας».

Η επόμενη μαρτυρία προέρχεται από τον Νικόλαο Δραγούμη που αναφέρεται στον πατέρα του Μάρκο που γεννήθηκε το 1770 και πέθανε το 1854, γράφοντας μεταξύ των άλλων τα εξής «Ουχί μόνον κοπιώντες, αλλά και κινδυνεύοντες εσπούδαζον οι πατέρες ημών γράμματα. Έκαστος των Τούρκων, και ο έσχατος, ως γνωστόν, είχε το δικαίωμα να τυραννή, να φορολογή και να φονεύη τους οπαδούς του Χριστού».

Δεν νομίζω πως μπορεί να υπάρξει πιο αξιόπιστη μαρτυρία, για την ύπαρξη του κρυφού σχολειού και για τον τρόπο με τον οποίο αυτό λειτουργούσε .Το σημαντικό είναι πως αποτελεί προσωπική κατάθεση του Μάρκου Δραγούμη, πατέρα του Νικολάου, την οποία έζησε και βίωσε άμεσα και προσωπικά ο ίδιος.

Στους τόσους αιώνες σκλαβιάς, δε θα μπορούσαν ποτέ να κρατήσουν οι Έλληνες τη θρησκεία και τη γλώσσα τους, αν δεν υπήρχαν το Κρυφά Σχολεία. Οι Τούρκοι δεν τους άφηναν να μάθουν γράμματα. Έκοβαν κεφάλια και γλώσσες χριστιανών που τολμούσαν να μιλήσουν Ελληνικά.

Έτσι δημιουργούνται τα Κρυφά Σχολειά, τα σχολειά της σκλαβιάς. Στην αρχή, από το 1581, μαθαίνουμε ότι ήταν, με δασκάλους παπάδες, ιερομόναχους ή μοναχούς, στην Κωνσταντινούπολη 10, στη Χίο 4, στην Πελοπόννησο 10, και σε άλλους τόπους περίπου 50.Τα Ελληνόπουλα διδάσκονταν από τα εκκλησιαστικά βιβλία, το οκτωήχι, το ψαλτήρι, το ωρολόγιο, τα μηναία.

Το Κρυφό Σχολειό στην κρύπτη της Ι. Μονής Αγ. Παρασκευής στη Μάνδρα Θέρμου Αιτωλοακαρνανίας ανακαλύφτηκε κατά τη διάρκεια των εργασιών απομάκρυνσης των μπαζών από το εσωτερικό της κρύπτης. Τα ευρεθέντα στοιχεία ήλθαν να επιβεβαιώσουν την τοπική παράδοση ότι στο Μοναστήρι λειτουργούσε “Κρυφό Σχολειό” από το οποίο έμαθε τα πρώτου γράμματα ο Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός, με δάσκαλο τον Ιερομόναχο Προκόπιο Γιαννέλο.

Ο όρος Κρυφό σχολειό είναι πραγματικός και παραπέμπει στην Μονή Φιλοσόφου, στη Δημητσάνα. Από τον 17ο αιώνα, η Μονή ονομάζεται Κρυφό Σχολειό, σώζεται και σχετική πινακίδα που το επιβεβαιώνει, παράλληλα με τα σωζόμενα έγγραφα. Μαθητής του υπήρξε, μεταξύ πολλών άλλων σπουδαίων παραγόντων, ο Οικουμενικός πατριάρχης Διονύσιος ο Α΄.